दिनाङ्कः-०१.०४.२०२५, चैत्र-शुक्ला चतुर्थी, वि.सं-२०८२, कलिसंवत्- ५१२७ मङ्गलवासरः

आरोहक्रमे संस्कृते क्रिकेटशब्दावली

Cricket terminology in sanskrita

क्र.	English	हिंदी	संस्कृतम्
१.	1st interclass cricket tournament 2025	प्रथम अन्तःकक्षीया क्रिकेटप्रतियोगिता-२०२५	प्रथमा अन्तःकक्षीया कन्दुकप्रतियोगिता-२०२५
२.	All out	सभी आउट	सर्वे निष्क्रान्ताः
३.	All-rounder	खेल के सभी आयामों में निपुण	सर्वतोन्मुखः
४.	Average	औसत	समान्तरम्, सामान्यम्
५.	Back foot	पैर के पीछे	पादपृष्ठम्
६.	Ball	गेंद (बाल)	कन्दुकः, गेन्दुकः
७.	Bat	बल्ला	फलकम्
८.	Batter of the tournament	प्रतियोगिता का सर्वोत्तम बल्लेबाज	प्रतियोगितायाः सर्वोत्तमः बल्लाधारकः
९.	Batter, batsman (M) batswoman (F)	बल्लेबाज	फलकधारकः, बल्लाधारकः (पु.) फलकधारिका बल्लाधारिका (स्त्री)
१०.	Batting order	बल्लेबाजी क्रम	बल्लकक्रमः
११.	Beamer	मारक	मारकः
१२.	Beat the bat	गेंद का कौशल विशेष	कन्दुककौशलम्
१३.	Bouncer, Bumper	सिर से ऊपर गेंद	शीर्षकन्दुकः
१४.	Boundary	सीमा रेखा	सीमारेखा
१५.	Bowler	गेंदबाज़	गेन्दुकक्षेपकः, कन्दुकक्षेपकः गेन्दुकक्षेपिका कन्दुकक्षेपिका
१६.	Bowler of the tournament	प्रतियोगिता का सर्वोत्तम गेंदबाज	प्रतियोगितायाः सर्वोत्तमः कन्दुकक्षेपकः
१७.	Break	विश्राम	विरामः
१८.	Call	बुलाना	आह्वानम्
१९.	Cap	टोपी	शिरश्छादकः
२०.	Captain	कप्तान	नायकः
२१.	Catch, Caught	कैच आउट	गृहीतः
२२.	Century, Hundred	सौ रन, शतक	शतकम्
२३.	Clean bowled	बोल्ड	गेन्दितः

२४.	Coach	प्रशिक्षकः	प्रशिक्षकः
२५.	commentary	टिप्पणी	वर्णनम्, व्याख्यानम्
२६.	Cover	ढकने वाला	आच्छादकः
२७.	Cricket	क्रिकेट, मैच	पट्टकन्दुकः, बल्लकन्दुकः, कन्दुकक्रीडा, क्रिकेटक्रीडा, दण्डकन्दुकप्रतियोगिता
२८.	Cricketer	क्रिकेट खिलाड़ी	क्रिक्रेटक्रीडालुः, क्रिक्रेटक्रीडकः
२९.	Cut	स्पर्श करना	स्पर्शः
३०.	Dead ball	सुर्रा गेंद	मृतकन्दुकः
३१.	Death overs	अन्तिम ओवर	मृतषट्कम्
३२.	Decision review system (DRS)	डी.आर.एस. पद्धति	निर्णय-पुनरीक्षणम्
३३.	Declaration	घोषणा	विजयाङ्काः परिपूर्णाः, घोषणा
३४.	Delivery	फेंकना, खेलना	गुणयुक्ता क्रिया, क्षेपणम्
३५.	Dot ball (DB)	खाली गेंद	रिक्त-कन्दुकः
३६.	Drink	पानी इत्यादि पीना	पेयविरामः
३७.	Drop	छोड़ना	कन्दुक-पतनम्,त्यजनम्,त्यागः
३८.	Duckworth-Lewis method (DLS)	डी. एल. एस. पद्धति	तुलनात्मक-पद्धतिः
३९.	Dugout	बैठने का स्थान	उपवेशन-प्रकोष्ठः
४०.	Extra-Runs	अतिरिक्त रन	अतिरिक्त-धावनाङ्काः
४१.	Fall of wicket	विकेट गिरना	स्तोभपतनम्, त्रिदण्डपतनम्
४२.	Fast bowling	तेज गेंदबाजी	तीव्र-कन्दुकक्षेपणम्
४३.	Field, Ground	मैदान	क्षेत्रम्
४४.	Fielder	क्षेत्र रक्षक	क्षेत्ररक्षकः
४५.	Fielder of the tournament	प्रतियोगिता का सर्वोत्तम क्षेत्ररक्षक	प्रतियोगितायाः सर्वोत्तमः क्षेत्ररक्षकः
४६.	fine leg Square leg	विकेट कीपर के बांये पीछे	त्रिदण्डरक्षकस्य वामपृष्ठभागे
४७.	first price	प्रथम पुरस्कार	प्रथमः पुरस्कारः
४८.	Four	चौका	चत्वारः
४९.	Free hit	फ्री हिट	उपहारकन्दुकम्, उपहारकम्
५०.	Full length	पूर्ण लंबाई	सम्पूर्णदैर्घ्यम्

५१.	Full toss	सीधी बल्ले पर	अलग्नकम्, अनाहतक्षेपणम्
५२.	Good length	अच्छी लंबाई	योग्यदैर्घ्यम्, सुस्थापितक्षेपणम्, उत्तमस्थितिः
५३.	Googly	गुगली	भ्रामक-क्षेपणम्, माया-क्षेपणम्
५४.	Half century	पचासा	अर्धशतकम्, पञ्चाशत्
५५.	Hat-trick	हैट्रिक	त्रिकम्
५६.	Helmet	हेलमेट	शिरस्त्राणः
५७.	High score	उच्च अंक	सर्वोच्च-अङ्काः
५८.	Hit wicket	हिट विकेट	स्व-स्तोभघातः, स्व-त्रिदण्डघातः
५९.	Impect player	प्रभावोत्पादक खिलाड़ी	प्रभावोत्पादकः क्रीडकः
६०.	Innings	पारी इनिंग	सत्रम्
६१.	Inside edge	अंदर का किनारा	अन्तर्भागः, अन्तःस्पर्शः, अन्तर्घट्टनम्
६२.	Left hand	बायां हाथ	वामहस्तः
६३.	leg before wicket LBW	एलबीडब्ल्यू	पादबाधा
६४.	Leg break, Leg spin	लेग ब्रेक, लेग स्पिन	पादपार्श्वभ्रमणम्, दक्षिणावर्तः
६५.	Leg bye	पैर से छूआ	पादस्पर्शः
६६.	Leg cutter	पैर की ओर	पादविपथनम्, पाद-पार्श्वविचलनम्
६७.	Leg side, On side	मैदान का बायाँ भाग	वामक्षेत्रम्
६८.	Long off	ऑफसाइड में दूर	दूरवामपार्श्वम्
६९.	Long on	ऑनसाइड में दूर	दूरदक्षिणपार्श्वम्
७०.	Maiden over	खाली ओवर	शून्यप्रक्षेपषट्कम्, रिक्तषट्कन्दुकी
७१.	Man of the match	मुख्य खिलाड़ी पुरस्कार	क्रीडानायकः, क्रीडावीरः
७२.	Man of the series	प्रतियोगिता का सर्वश्रेष्ठ खिलाड़ी	प्रतियोगितायाः श्रेष्ठः क्रीडकः
७३.	Match fixing	मैच को नियन्त्रित	क्रीडाछलम्, क्रीडानियन्त्रणम्
७४.	Match referee Umpire	रेफरी	निर्णायकः
७५.	Medium-pace	मध्यम गति गेंदबाज	मध्यम-गति-कन्दुकक्षेपकः
७६.	Middle order	मध्यक्रम	मध्यक्रमः
७७.	Mid-off	मैदान का बायाँ मध्य भाग	मध्यवामपार्श्वम्

७८.	Mid-on	मैदानका दाहिना मध्यभाग	मध्यदक्षिणपार्श्वम्
७९.	Mid-wicket	विकेट के बीच	मध्यत्रिदण्डसमीपम्
८०.	Mis-field	खराब्र क्षेत्र रक्षण	भ्रष्टक्षेत्ररक्षणम्
८१.	Most emerging player of the tournament	प्रतियोगिता का उभरता हुआ खिलाड़ी	प्रतियोगितायाः उदीयमानः क्रीडकः
८२.	Need	आवश्यकता	आवश्यकः
८३.	Net run rate (NRR)	जरूरी रन गति	आवश्यक-धावनाङ्क-गतिः
८४.	New ball	नई गेंद	नव-गेन्दुकः, नव-कन्दुकः
८५.	No-ball	नो बॉल	नो कन्दुकम्
८६.	Non-striker	दूसरे छोर का खिलाड़ी	प्रतिपक्षीयधावकः, अताडनकारकः
८७.	Not out	अविजित	अविजितः
८८.	Off side	खिलाड़ी साइड से मैदान का दाहिना क्षेत्र	दक्षिणक्षेत्रम्
८९.	Off spin, Off cutter	बांई ओर घुमाव	वामावर्तम्
९०.	On strike	गेंद का सामना करने वाला बल्लेबाज	ताडनकर्ता, क्षेपणकर्ता
९१.	One down	एक विकेट के बाद	प्रथम-स्तोभपतनोत्तरम्
९२.	One-day cricket	एकदिवसीय क्रिकेट	एकदिवसीय-क्रीडा
९३.	Opener	मैच आरम्भक	आरम्भकः
९४.	Out	बाहर	बहिष्ठः, बहिस्तात् बाह्यः
९५.	Outfield	क्षेत्रभाग	क्षेत्रभागः
९६.	over	ओवर	षट्कम्, षट्कन्दुकी
९७.	Pace bowling	तेज गति गेंदबाजी	गतिक्षेपणम्
९८.	Paddle sweep	चप्पूचालन	चप्पूप्रहारः
९९.	Pads	पादत्राण	पादत्राणः
१००.	Partnership	साझेदारी	सहभागिता
१०१.	Pavilion	दर्शकदीर्घा	दर्शकदीर्घा
१०२.	Peach	पिच	क्षेप्या, क्षिपः वेदी, वेदिका
१०३.	Player	खिलाड़ी	क्रीडकः, खेलकः, क्रीडालुः

१०४.	Project score	अनुमानित-रनगति	अनुमानित-अङ्कगतिः
१०५.	Pull	ऊर्ध्वप्रहार	उत्क्षेपणप्रहारः
१०६.	Push	आगे धकेलना	प्रेरणप्रहारः, प्रेरकः
१०७.	Rain delay	वर्षाबाधा	वृष्टिविलम्बः
१०८.	Referral (review)	पुनःनिरीक्षण	पुनरावलोकनम्, पुनरीक्षणम्
१०९.	Required run rate	आवश्यक रन गति/दर	आवश्यक-धावनाङ्क-गतिः
११०.	Result	परिणाम	परिणामः
१११.	Reverse sweep	विपरीतप्रहार	विपरीतप्रहारः
११२.	Reverse swing	विपरीत घुमाव	विपरीतभ्रमणम्
११३.	right hand	दायां हाथ	दक्षिणहस्तः
११४.	Run	रन	धावनाङ्कः, अङ्कः
११५.	Run out	रन आउट	धावन्नष्टम्, धावन् निर्गमनम्
११६.	Run rate	रन गति/दर	धावनाङ्क-गतिः
११७.	Run up	दौड़क्षेत्र	धावनोपक्रमः
११८.	Runner	धावक	धावकः
११९.	Score	अङ्क	अङ्कसञ्चयः, धावनाङ्क-गणना
१२०.	Scoreboard	अङ्कपटल	अङ्कपटलम्
१२१.	second price	द्वितीय पुरस्कार	द्वितीयः पुरस्कारः
१२२.	Series	श्रृङ्खला	श्रृङ्खला
१२३.	Session	सत्र	सत्रम्
१२४.	Shooter	मारने वाला	घातकः
१२५.	Short Peach	शॉर्ट पिच	अवक्षिप्तम्
१२६.	Short run	अपूर्ण रन	अपूर्णधावनम्
१२७.	Shot	शॉट	घातः
१२८.	Single	एक	एकलः, एकम्
१२९.	Six	छक्का	षट्, षडङ्कम्
१३०.	Slower ball	धीमी गेंद	मन्द-कन्दुकः
१३१.	Spell	गेंदबाजी का दौर	कन्दुक-क्षेपण-माला

१३२.	Spin bowling	धीमी गेंदबाजी	मन्द-कन्दुक-क्षेपः
१३३.	Start	आरम्भ	आरम्भः, प्रारम्भः
१३४.	Strike bowler	प्रमुख गेंदबाज	प्रमुख-कन्दुक-क्षेपकः
१३५.	Strike rate	रन गति	ताडनगतिः
१३६.	Stroke	आघात	आघातः, प्रहारः
१३७.	Stump out	स्टंप आउट	स्तोभितः
१३८.	Stump, Wicket	स्टंप	स्तोभः, त्रिदण्डः, दण्डिका
१३९.	Substitute	बदले का खिलाड़ी	स्थानापन्नः, प्रतिस्थापकः
१४०.	Super Over	सुपर ओवर	षट्कविशेषः
१४१.	Tampering	गेंदविकृति	अपमिश्रणम्, विकृतिः
१४२.	Target	लक्ष्य	लक्ष्यम्
१४३.	Tea time	चायविराम	पेयविरामः
१४४.	Team	दल, समूह	दलम्, समूहः
१४५.	Test cricket	टेस्ट मैच	परीक्षाकन्दुकक्रीडा
१४६.	Third man	तृतीय क्षेत्ररक्षक	तृतीयक्षेत्ररक्षकः
१४७.	third price	तृतीय पुरस्कार	तृतीयः पुरस्कारः
१४८.	Third umpire	तृतीय निर्णायक	तृतीयनिर्णायकः
१४९.	Timed out	कालक्षेप	कालक्षेपः
१५०.	Timing	सटीकता	सटीकता
१५१.	Top order	शीर्ष क्रम	शीर्षक्रमः
१५२.	Toss	सिक्का उछालना	उत्क्षेपणम्, मुद्राक्षेपणम्
१५३.	Turn	घूमना	घूर्णनम्
१५४.	Twenty20 (or T20)	बीस ओवर खेल	विंशति-षट्क-क्रीडा
१५५.	Uncapped	नया खिलाड़ी	अन्ताराष्ट्रिय-स्पर्धारहितः, नव क्रीडकः
१५६.	Upper Cut	ऊर्ध्वप्रहार	ऊर्ध्वप्रहारः
१५७.	Wicket Keeper	विकेट कीपर	स्तोभरक्षक, त्रिदण्डरक्षकः
१५८.	Wide ball	वाइड बॉल	अपकन्दुकः
१५९.	Yorker	पैर के समीप की गेंद	पादमूल-कन्दुकः

निवेदनम्— क्रिकेट में प्रयोग होने वाले महत्वपूर्ण शब्दों को हमने इसमें दिया है। हमें आशा है कि संस्कृत तथा हिंदी में क्रिकेट कॉमेन्ट्री करने के इच्छुक लोगों के लिए ये शब्द बड़े उपयोगी सिद्ध होंगे। इस शब्दावली में कुछ न्यूनता हो तो हमें 8899187929 इस ह्वाट्सैप नंबर पर जरूर सुझाव भेजें। जिससे यह और भी उपयोगी बन सके। संस्कृतं सर्वेभ्यः सर्वत्र निःशुल्कम्। निदेशक PBV सुब्रह्मण्यम् जी तथा क्रीडाध्यक्ष श्री हिमांशु बिंजोला जी को सादर समर्पित।

१ 1 एकः, एका एकम्	११ 11 एकादश	२१ 21 एकविंशतिः	३१ 31 एकत्रिंशत्	४१ 41 एकचत्वारिंशत्	५१ 51 एकपञ्चाशत्	६१ 61 एकषष्टिः	७१ 71 एकसप्ततिः	८१ 81 एकाशीतिः	९१ 91 एकनवतिः
२ 2 द्वौ, द्वे, द्वे	१२ 12 द्वादश	२२ 22 द्वाविंशतिः	३२ 32 द्वात्रिंशत्	४२ 42 द्वाचत्वारिंशत् द्विचत्वारिंशत्	५२ 52 द्वापञ्चाशत् द्विपञ्चाशत्	६२ 62 द्वाषष्टिः द्विषष्टिः	७२ 72 द्वासप्ततिः द्विसप्ततिः	८२ 82 द्व्यशीतिः	९२ 92 द्वानवतिः द्विनवतिः
३ 3 त्रयः,तिस्रः त्रीणि	१३ 13 त्रयोदश	२३ 23 त्रयोविंशतिः	३३ 33 त्रयस्त्रिंशत्	४३ 43 त्रयश्चत्वारिंशत् त्रिचत्वारिंशत्	५३ 53 त्रयःपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत्	६३ 63 त्रयष्षष्टिः त्रयःषष्टिः त्रिषष्टिः	७३ 73 त्रयस्सप्ततिः त्रयःसप्ततिः त्रिसप्ततिः	८३ 83 त्र्यशीतिः	९३ 93 त्रयोनवतिः त्रिनवतिः
४ 4 चत्वारः चतस्रः चत्वारि	१४ 14 चतुर्दश	२४ 24 चतुर्विंशतिः	३४ 34 चतुस्त्रिंशत्	४४ 44 चतुश्चत्वारिंशत्	५४ 54 चतुष्पञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत्	६४ 64 चतुष्षष्टिः चतुःषष्टिः	७४ 74 चतुस्सप्ततिः चतुःसप्ततिः	८४ 84 चतुरशीतिः	९४ 94 चतुर्नवतिः
५ 5 पञ्च	१५ 15 पञ्चदश	२५ 25 पञ्चविंशतिः	३५ 35 पञ्चत्रिंशत्	४५ 45 पञ्चचत्वारिंशत्	५५ 55 पञ्चपञ्चाशत्	६५ 65 पञ्चषष्टिः	७५ 75 पञ्चसप्ततिः	८५ 85 पञ्चाशीतिः	९५ 95 पञ्चनवतिः
६ 6 षट्-षड्	१६ 16 षोडश	२६ 26 षड्विंशतिः	३६ 36 षट्त्रिंशत्	४६ 46 षट्चत्वारिंशत्	५६ 56 षट्पञ्चाशत्	६६ 66 षट्षष्टिः	७६ 76 षट्सप्ततिः	८६ 86 षडशीतिः	९६ 96 षण्णवतिः
७ 7 सप्त	१७ 17 सप्तदश	२७ 27 सप्तविंशतिः	३७ 37 सप्तत्रिंशत्	४७ 47 सप्तचत्वारिंशत्	५७ 57 सप्तपञ्चाशत्	६७ 67 सप्तषष्टिः	७७ 77 सप्तसप्ततिः	८७ 87 सप्ताशीतिः	९७ 97 सप्तनवतिः
८ 8 अष्ट अष्टौ	१८ 18 अष्टादश	२८ 28 अष्टाविंशतिः	३८ 38 अष्टात्रिंशत्	४८ 48 अष्टाचत्वारिंशत् अष्टचत्वारिंशत्	५८ 58 अष्टापञ्चाशत् अष्टपञ्चाशत्	६८ 68 अष्टाषष्टिः अष्टषष्टिः	७८ 78 अष्टासप्ततिः अष्टसप्ततिः	८८ 88 अष्टाशीतिः	९८ 98 अष्टानवतिः अष्टनवतिः
९ 9 नव	१९ 19 नवदश एकोनविंशतिः एकान्नविंशतिः एकाद्नविंशतिः	२९ 29 नवविंशतिः एकोनत्रिंशत् एकान्नत्रिंशत् एकाद्नत्रिंशत्	३९ 39 नवत्रिंशत् एकोनचत्वारिंशत् एकान्नचत्वारिंशत् एकाद्नचत्वारिंशत्	४९ 49 नवचत्वारिंशत् एकोनपञ्चाशत् एकान्नपञ्चाशत् एकाद्नपञ्चाशत्	५९ 59 नवपञ्चाशत् एकोनषष्टिः एकान्नषष्टिः एकाद्नषष्टिः	६९ 69 नवषष्टिः एकोनसप्ततिः एकान्नसप्ततिः एकाद्नसप्ततिः	७९ 79 नवसप्ततिः एकोनाशीतिः एकान्नाशीतिः एकाद्नाशीतिः	८९ 89 नवाशीतिः एकोननवतिः एकान्ननवतिः एकाद्ननवतिः	९९ 99 नवनवतिः एकोनशतम् एकान्नशतम् एकाद्नशतम्
१० 10 दश	२० 20 विंशतिः	३० 30 त्रिंशत्	४० 40 चत्वारिंशत्	५० 50 पञ्चाशत्	६० 60 षष्टिः	७० 70 सप्ततिः	८० 80 अशीतिः	९० 90 नवतिः	१०० शतम् 100

डॉ. श्रीओम शर्मा (व्याकरणविद्याशाखा)
केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयःश्रीरघुनाथकीर्तिपरिसरः देवप्रयागः
पौड़ी-गढ़वालम्, उत्तराखण्डः

संस्कृतसारः
छिद्यन्ते सर्वसंशयाः